

УДК 351.774

Чорна О.М., к.е.н., доцент, ДонНУ
Колодка К.В., студентка ДонНУ

КОНЦЕПЦІЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ

У статті окреслено коло ключових проблем у сфері державного управління інвестиційно-інноваційними процесами в Україні, на основі чого обґрунтовано концептуальні підходи щодо розвитку механізму державного управління інвестиційними процесами в Україні з деталізацією основних елементів концепції, серед яких принципи, мета, задачі, методи, інструменти та критерії оцінки ефективності. Запропонована концепція сприятиме реалізації інвестиційно-інноваційної моделі розвитку вітчизняної економіки і підвищенню добробуту наших співвітчизників.

Ключові слова: механізм державного управління інвестиційно-інноваційними процесами, інвестиційна діяльність, інвестиційний клімат, прямі іноземні інвестиції, венчурне інвестування.

ВСТУП

Тенденції соціально-економічного розвитку України свідчать про необхідність створення умов для розширеного відтворення суб'єктів господарювання. Проблема обмеженості джерел фінансових ресурсів, необхідних для його реалізації, на даному етапі не вирішується за допомогою традиційних форм фінансового забезпечення. Досвід розвинених країн доводить необхідність стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів, як альтернативної форми фінансового забезпечення, і їх державного регулювання.

Відповідно, особливої актуальності набуває питання розробки і реалізації науково обґрунтованої концепції механізму державного управління інвестиційно-інноваційними процесами в Україні, як системи поглядів і теоретичних положень, об'єднаних головною ідеєю і ціллю, на досягнення якої спрямований регулятивний вплив.

Проблемним аспектам державного управління інвестиційними процесами в Україні присвячені дослідження таких вітчизняних вчених-економістів як А.І. Куліков [1], В.І. Любімов [2], Р. Підвисоцький [3], Т.В. Покотило [4], А.В. Яценко [5] та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є розробка концепції механізму державного управління інвестиційними процесами, яка є теоретичною основою побудови інвестиційної моделі розвитку вітчизняної економіки.

У ході дослідження використовувалися наступні методи:

- метод економіко-математичного моделювання та статистичний метод дослідження рівня інвестиційної активності суб'єктів інвестиційної діяльності;
- метод ідеалізації та формалізації підчас розробки концепції механізму державного управління інвестиційними процесами;
- метод індукції — дослідження шляхом аналізу окремих факторів впливу на інвестиційну активність іноземних інвесторів в Україні;
- метод аналізу і синтезу — для виявлення тенденцій і проблем у реалізації інвестиційної політики держави.

РЕЗУЛЬТАТИ

Україна належить до країн з високим економічним потенціалом, але показники соціально-економічного розвитку демонструють низький рівень його використання.

Середній темп приросту ВВП за 2006-2010 рр. становив 1,08%. Середні темпи росту номінальної заробітної плати випереджали середні темпи росту реальної заробітної плати у 2006-2010 рр. на 14,82%. Середнє значення індексу промислового виробництва за 2006-2010 рр. було на рівні 97,93%. Ступінь зносу основних засобів станом на 01.01.2010 р. зафіксований на рівні 60 % [6].

За оцінками Світового банку економіка України потребує інвестиції у розмірі більш ніж \$ 100 млрд. [3].

Тенденції соціально-економічного розвитку свідчать про необхідність участі держави у створенні умов для економічного зростання та підвищення добробуту населення, а саме розробки механізму державного управління інвестиційно-інноваційними процесами в Україні. В основі реалізації даного механізму лежать передумови, а саме створена нормативно-правова база регулювання інвестиційно-інноваційних процесів; відбувається стійке нарощування процесів масового виробництва та споживання товарів та послуг; Україна має відносно високий рівень освіти та науки.

У результаті дослідження механізму державного управління інвестиційними процесами були виявлені наступні проблеми:

- прорахунки у перерозподілі інвестиційних ресурсів між галузями і секторами економіки та мобілізації капітальних ресурсів;
- зниження державного фінансування інвестиційної діяльності реального сектора економіки;
- неможливість державою забезпечити інвестиційний ринок розвинутою інфраструктурою, особливо надійними страховиками та заставними установами;
- нездатність держави захистити конкурентні переваги вітчизняних виробників;

- низький рівень фінансування розвитку інноваційної діяльності та людського потенціалу.

Механізм державного управління інвестиційно-інноваційними процесами — сукупність принципів, методів, інструментів та важелів цілеспрямованого впливу держави на учасників інвестиційно-інноваційних процесів для формування та розміщення ними інвестиційних ресурсів з метою забезпечення економічного зростання (рис. 1).

Передумови успішності реалізації зазначеного механізму є створення адекватної сучасним умовам нормативно-правової бази регулювання інвестиційно-інноваційних процесів, стійке нарощування темпів виробництва та споживання товарів та послуг, темпів розвитку освіти і науки, а також технічного, технологічного та кадрового потенціалу в Україні. Функціонування механізму базується на принципах єдності, адресності, пріоритетності і безпеки. Принцип єдності означає, що мета і завдання

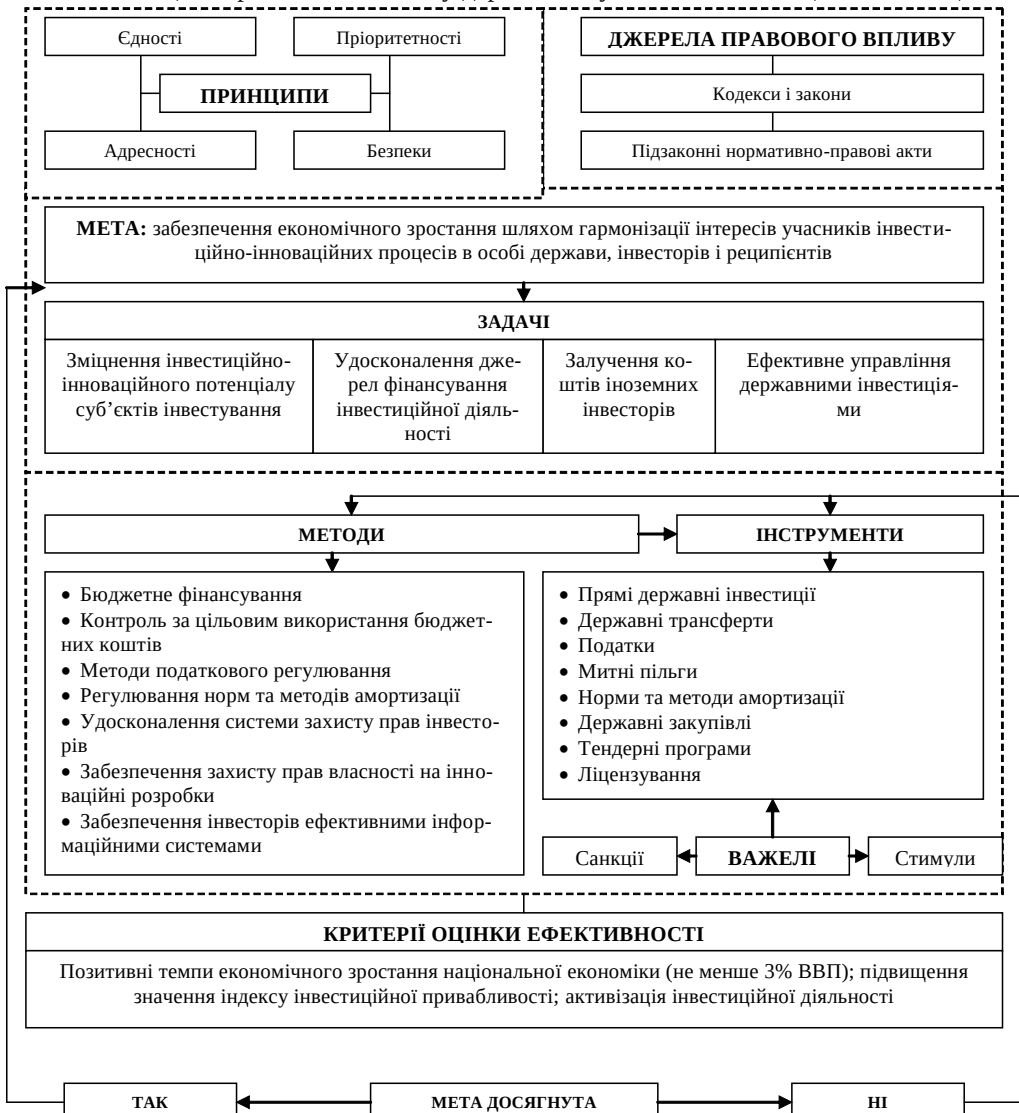

Рис. 1. Концепція механізму державного регулювання інвестиційно-інноваційними процесами в Україні

механізму державного управління інвестиційними процесами не суперечать загальнодержавним завданням [7]. Принцип адресності означає, що виділення бюджетних коштів здійснюється конкретним суб'єктам на чітко визначені цілі, переважно для реалізації державних пріоритетів, програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки. Принцип пріоритетності полягає у першочерговому фінансуванні соціальних і економічних потреб з боку держави і заходів щодо гуманізації науково-технічного прогресу. В основі принципу безпеки — забезпечення інвестиційної безпеки при залученні іноземних інвестицій.

Метою державного управління у цій сфері є забезпечення економічного зростання шляхом гармонізації інтересів учасників інвестиційно-інноваційних процесів в особі держави, інвесторів і реципієнтів. Досягнення поставленої мети пов'язане з низкою завдань, серед яких: зміцнення інвестиційно-інноваційного потенціалу суб'єктів інвестування; удосконалення джерел фінансування інвестиційної діяльності; залучення коштів іноземних інвесторів; підвищення ефективності управління державними інвестиціями.

Державі необхідно створювати умови для залучення і використання суб'єктами інвестиційно-інноваційної діяльності власних джерел інвестиційних ресурсів. Розширення переліку груп основних засобів, до яких можна застосувати метод прискореної амортизації, дозволить підприємствам скоріше вивільнити частину грошових коштів. Але, оскільки підприємець сам обирає напрямки витрат, держава має контролювати, щоб ці кошти були спрямовані на відновлення діючих основних засобів. Для того, щоб збільшувати частку прибутку, як одного з основних джерел інвестиційних ресурсів, необхідно проводити стимулюючу податкову політику.

ку [5]. У напрямку оподаткування інвестиційного прибутку пропонуємо знизити ставку в 15% на 1-3%, що сприятиме поживленню інвестицій й приверне увагу іноземних інвесторів до інвестиційного ринку України.

Державне фінансування інвестиційної діяльності реального сектора економіки має незначні обсяги. Питома вага державних коштів у загальному обсязі інвестицій в основний капітал у 2009 р. становила лише 7% (рис. 2). Оскільки необґрунтоване нарощування державних інвестицій може призвести до неспроможності виконання державою своїх соціальних функцій, пропонуємо зосередити увагу не стільки на обсягах, скільки на ефективності вкладень.

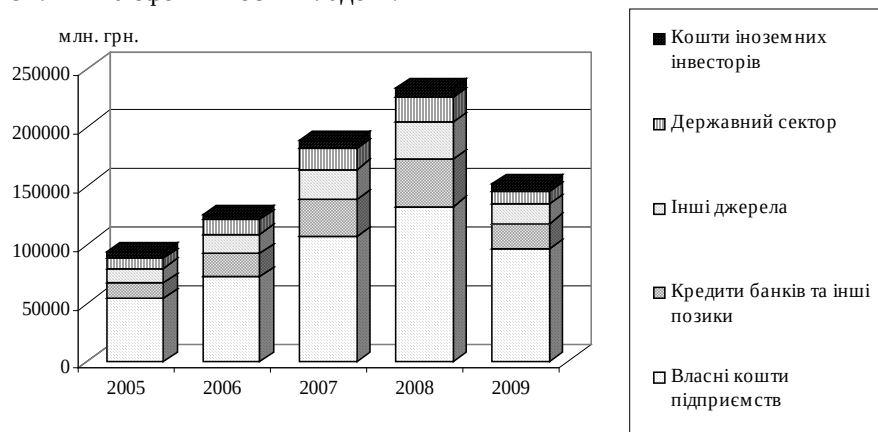

Рис. 2. Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування в Україні в 2005-2009 рр. [6]

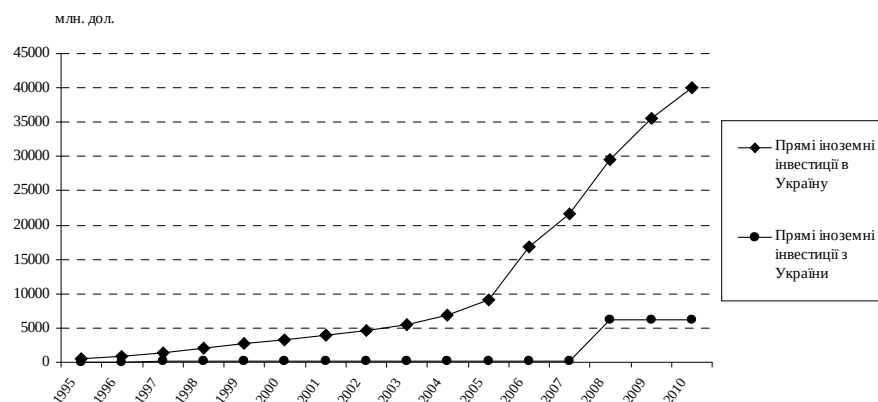

Рис. 3. Динаміка прямих іноземних інвестицій за 1995-2010 рр. в Україні [6]

Росія, Латвія, Польща та Грузія. За виключенням 2006 р., найбільша питома вага припадала саме на Кіпр. У 2009-2010 рр. їх частка становила біля 92% від загального обсягу [1].

Значний приріст іноземних інвестицій у 2009 р. спостерігався на підприємствах, що здійснюють фінансову діяльність — на \$ 861,0 млн., операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям — на \$ 454,9 млн., торгівлю, ремонт автомобілів, побутових пристроїв, предметів особистого вжитку — на \$ 141,5 млн. [1].

Приріст обсягів іноземного капіталу мав місце і на промислових підприємствах — \$ 582,0 млн., у тому числі у переробній промисловості — \$ 522,6 млн. Серед галузей переробної промисловості найбільше зросли обсяги прямих іноземних інвестицій у хімічну і нафтопереробну галузі (на \$ 207,8 млн.) та у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (на \$ 106,1 млн.). Загалом, про наявність прямих іноземних інвестицій у 2009 р. звітувало 17,9 тис. підприємств України.

У зв'язку з цим необхідно підвищити рівень захисту прав іноземних інвесторів шляхом забезпечення інформаційної відкритості та удосконалення системи розкриття інформації, створення умов, що дозволяють учасникам фондового ринку об'єднувати пакети акцій та ресурси для спільної координації дій [8].

Важливим аспектом для іноземних інвесторів залишається земельне питання в Україні. Одним з напрямків реформування цієї сфери є відміна мораторію на землю (дозвіл її купівлі-продажу), але для того, щоб уникнути неконтрольованого викупу українських земель іноземними інвесторами і розхитування національної безпеки, варто посилити державний контроль за операціями на ринку землі, створити кадастр земель сільськогосподарського призначення тощо.

Для активізації інноваційних процесів потрібно досліджувати і розвивати діяльність інноваційних кластерних утворень (технопарків, бізнес-інкубаторів, експорторієнтованих зон, вільних економічних зон, територій пріоритетного розвитку), інноваційну активність промислових і сільськогосподарських підприємств [4].

Підвищення інвестиційної активності неможливе без стимулювання припливу іноземного капіталу в Україну. Іноземні інвестори, що опановують українські ринки, переважно орієнтовані на спекулятивний дохід, а не на реалізацію стратегії. На жаль, останніми роками частка іноземних інвестицій в основний капітал в загальному обсязі інвестиційних джерел коливалася на рівні 3-5%.

Розглянувши прямі іноземні інвестиції в динаміці за період 1995-2010 рр., можна зробити висновок про випередження абсолютних значень їх обсягів в Україні, порівнюючи з інвестиційними потоками за межі України (рис. 3). Хоча середні темпи росту вхідних інвестиційних потоків значно нижчі за темпи росту вихідних (127,49% проти 274,93%), їх абсолютне середнє значення перевищує обсяги інвестицій за межі України у 9 разів.

Основними країнами, в які були спрямовані інвестиції з України за період 2006-2010 рр. були Кіпр, Ро-

Що стосується технопарків, вони поки що не змогли зарекомендувати себе, як ефективно працюючу складову національної інноваційної інфраструктури, реальним провідником інноваційних ідей. Держава має сприяти повноцінній реалізації інноваційного проекту, починаючи з стадії науково-технічного відкриття і закінчуючи його впровадження у виробництво.

Головним джерелом фінансування у сфері інноваційного розвитку є венчурне інвестування, переваги якого полягають у тому, що підприємства, що розвиваються можуть отримати інвестиції тоді, коли інші фінансові інститути утримуються від ризикових капіталовкладень. Проте вітчизняний венчурний капітал не інвестується у інноваційні проекти, оскільки інвестиції в інші галузі традиційної економіки мають надвисокий рівень доходності за відносно короткий термін інвестування за умов низького рівня ризику. На відміну від зарубіжних венчурних фондів, які спрямовують свої інвестиції у високо ризикові сфери, вітчизняні венчурні фонди інвестують переважно у підприємства таких галузей, як будівництво, нерухомість, торгівля та інше [1].

З метою створення умов для інституційного забезпечення венчурного інвестування інноваційної діяльності держава має здійснювати глибокий аналіз сучасного стану венчурного інвестування в Україні та вивчати досвід інших країн щодо розвитку цього напрямку з метою адаптації найкращих аналогів.

У розрізі вирішення проблеми активізації інноваційних процесів пропонуємо створити єдину державну систему інформаційно-консультаційної підтримки інноваційної діяльності, цілісну інноваційну інфраструктуру на базі наукових установ та вищих навчальних закладів, підтримувати і розвивати інноваційні малі підприємства та венчурне інвестування.

ВИСНОВКИ

Запропоновані концептуальні підходи щодо розвитку механізму державного управління інвестиційними процесами в Україні сприятимуть як забезпеченню інвестиційно-інноваційної моделі розвитку вітчизняної економіки, так і підвищенню добробуту наших співвітчизників.

Наукова новизна одержаних досліджень полягає в обґрунтуванні теоретичних та науково-методологічних підходів до удосконалення механізму державного управління інвестиційними процесами в Україні. Авторами вперше була представлена концепція механізму управління з боку держави в інвестиційній сфері з урахуванням таких елементів, як принципи, методи, інструменти та важелі впливу держави на інвестиційні процеси. Дістали подальшого розвитку підходи до удосконалення державного регулювання у цій сфері, що дозволять підвищити ефективність використання інвестиційних ресурсів.

У ході дослідження було сформульовані наступні рекомендації щодо вирішення проблем у інвестиційно-інноваційній сфері: оптимізація структури джерел інвестиційних ресурсів; спрямування бюджетних коштів у пріоритетні сфери і контроль за їх цільовим використанням; створення сприятливих умов для припливу іноземних інвестицій. модернізація ринкової інфраструктури для підвищення інвестиційного інтересу з боку іноземних інвесторів до об'єктів інвестування в Україні; проведення гнучкої стимулюючої податкової та амортизаційної політики у інвестиційній сфері; спрямування бюджетних коштів на розвиток інноваційної діяльності як підприємств, так кластерних утворень (технопарки, бізнес-інкубатори, вільні економічні зони, експортноорієнтовані зони); реформування відносин власності на ринку землі та подальший контроль за економічними процесами у цій сфері; використання досвіду інших країн світу з питань державного управління інвестиційними процесами національної економіки.

Таким чином, реалізуючи механізм державного управління інвестиційно-інвестиційними процесами можливо досягти позитивних темпів економічного зростання національної економіки (не менше 3% ВВП), підвищення значення індексу інвестиційної привабливості, активізації інвестиційної діяльності та мінімізації інвестиційних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Куліков А.І. Державне управління інноваційно-інвестиційними зрушеннями в Україні у сучасних умовах / А.І. Куліков // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — №11. — С. 20-23.
2. Любімов В.І. Механізм державного програмування інвестиційно-інноваційних процесів в економіці України / В.І. Любімов // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — №9. — С. 35-37.
3. Підвисоцький Р. Інвестиції у виробництво — запорука розвитку та структурної модернізації економіки / Р. Підвисоцький // Вісник НБУ України. — 2010. — №6. — С. 20-23.
4. Покотило Т.В. Механізм державного регулювання регіональних інвестиційних процесів: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец. 25.00.02 «Механізм державного управління» / Т.В. Покотило. — Х., 2010. — 20 с.
5. Яценко А.В. Формування інвестиційної політики зі стратегічних позицій розвитку України / А.В. Яценко // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — №8. — С. 12-17.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки» від 01.06.1995 р., №384 — Електронний ресурс. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP950384.html.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки» від 14.05.2008 р., № 447. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1149.463.0>.

Стаття надійшла до редакції 10 грудня 2011 року